

ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ФИСКАЛ СИЁСАТИ ВА УНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич

Ўзбекистон Республикаси Солиқ қўмитаси хузуридаги

Фискал институти “Солиқлар ва солиққа тортиш”

кафедраси доценти (PhD)

ТЕЛ:90-644-74-77

Аннотация: Мақолада фискал сиёсатнинг назарий асослари, фискал сиёсат инструментлари, иқтисодий ўсишни таъминлашда фискал сиёсатнинг ролини ошириш ҳамда фискал сиёсатнинг назарий асосларини такомиллаштириш бўйича таклифлар ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: фискал сиёсат, фискал сиёсат инструментлари, давлат, бюджет, солиқ механизми, солиқ сиёсати.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы фискальной политики, инструменты фискальной политики, роль фискальной политики в обеспечении экономического роста, а также разработаны предложения и рекомендации по совершенствованию теоретических основ фискальной политики.

Ключевые слова: фискальная политика, инструменты фискальной политики, бюджет, налоговый механизм, государство, налоговая политика.

Abstract:

The article discusses the theoretical foundations of fiscal policy, the instruments of fiscal policy, the role of fiscal policy in ensuring economic growth, and also developed proposals and recommendations for improving the theoretical foundations of fiscal policy.

Key words: fiscal policy, fiscal policy instruments, budget, tax mechanism, state, tax policy.

Кириш

Дунёнинг глобаллашув шароитида жаҳонда кучайиб бораётган турли хавф-хатар ва зиддиятлар, хусусан глобал инқироз, турли мамлакатлар ўртасида содир бўлаётган ҳарбий ҳаракатлар шароитида, давлатнинг иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш, юқори иқтисодий ўсишни таъминлаш, давлат бюджети даромадларини шаффофлигини ва самарадорлигини ошириш, шунингдек иқтисодиётни тартибга солишда фискал сиёсатнинг ролини ошириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади.

Ўрганишар кўрсатмоқдаки, “фискал сиёсат” тушунчасининг иқтисодий моҳияти ва назарий асосларига оид илмий ишларда иқтисодчи олимлар томонидан турлича талқин қилинган бўлиб, ягона бир таърифга келинмаган.¹

Таҳлиллар

Иқтисодчи Т.А.Агапова томонидан берилган таърифда, фискал сиёсат- бу мамлакат аҳолисининг турмуш даражасини яхшилаш учун қўлланиладиган давлат чоралари, шунингдек, бутун давлат ва алоҳида минтақалар иқтисодиётини ривожлантиришга қаратилган чора-тадбирлар.²

Фискал (бюджет-солиқ) сиёсат (инглиз. < fiscal policy <лот. fiscus - сават; касса, ғазна, молия) давлат сиёсати харажатлар ёки давлат бюджети даромадлари миқдорини ўзгартириб иқтисодиётга таъсир қилиш чора-тадбирларини ифодалайди. Қисқа муддатда иқтисодий цикллардаги тебранишларни камайтириш ва барқарор иқтисодий тизимни таъминлаш учун давлатнинг иқтисодиётга аралашувининг асосий усулларидан бири³.

Иқтисодчи Е.Г.Ефимова – “Давлатнинг фискал (бюджет-солиқ) сиёсати - бу иқтисодиётга таъсир кўрсатиш мақсадида солиқлар ва давлат харажатларини манёвр қилишдир. Фискал сиёсат механизми солиқ имтиёзлари ва давлат харажатлари ҳажмининг ўзгариши ялпи талабга ва натижада ЯИМ, бандлик ва нархларнинг қийматига таъсир қилишига асосланади” деб таъкидлаган.⁴

Иқтисодчи М.А.Ибраҳим, “Давлатнинг фискал сиёсати давлатнинг умумий сиёсатининг энг муҳим қисмидир. Айнан, бозор муносабатлари шароитида миллий иқтисодиётнинг ривожланиш йўналиши ва суръатларини белгилаб берувчи фискал сиёсатдир. Агар давлат иқтисодиёти тўхтаб қолаётган бўлса, унда биринчи навбатда солиқ тизимини давлат фискал сиёсатининг асоси сифатида таҳлил қилиш керак” деб таъкидлаган⁵.

Юридик энциклопедияда⁶ фискал сиёсат – давлатнинг аҳоли бандлигини таъминлаш ва мамлакатнинг иқтисодий муаммоларини ҳал қилишга қаратилган солиқ, давлат харажатлари ва давлат бюджети соҳасидаги фаолияти. Фискал

¹ Qurbonov Muxiddin Abdullaevich. (2023). xufiyona iktisodiyotni kamaytirishda eksport-import operatsiyalarini takomillashtirish yo'llari. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali , 21 (1), 269–275. <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2884> dan olindi

² Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). хуфийна иқтисодиётга курашиш жараёнида бюджет интизомини мустақамлашнинг зарурлиғи хуфийна иқтисодиётга курашиш жараёнида бюджет интизомини мустақамлашнинг зарурлиғи. World Scientific Research Journal, 21(1), 153–165. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2873>

³ Матвеева Т. Ю. Цели и инструменты фискальной политики // Введение в макроэкономику. — «Издательский дом ГУ-ВШЭ», 2007. — С. 446 - 447. — 511 с

⁴ Қурбонов, М. (2020). Зарубежный опыт эффективного использования финансовых ресурсов государственных целевых фондов. Экономика И Образование, 1(5), 163–166. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4823

⁵ Ибраҳим М.А., 2016. Аспекти фискальной политики государства / Научный журнал «Вестник университета». 2016. - №7-8. - [URL:https://cyberleninka.ru/article/n/aspekty-fiskalnoy-politiki-gosudarstva](https://cyberleninka.ru/article/n/aspekty-fiskalnoy-politiki-gosudarstva)

⁶Юридическая энциклопедия. 2015. <https://yuridicheskayaencyclopediya.academic.ru>

сиёсат молия сиёсатининг бир қисми ва давлат иқтисодий сиёсатининг муҳим таркибий қисмидир” деб ёзилган.⁷

Иқтисодий терминлар луғатида эса, **фискал сиёсат** - бу аҳолининг бандлигини таъминлаш ва инфляция жараёнларининг олдини олиш ва бостиришга қаратилган солиққа тортиш, давлат харажатлари ва давлат бюджети соҳасидаги ҳукумат сиёсати. Бу молиявий сиёсатнинг асосий қисми ва давлатнинг иқтисодий сиёсатининг ажралмас қисмидир^{8,9}

Зюляев Н.А.¹⁰ - Фискал сиёсат муайян иқтисодий мақсадларга эришиш учун давлат харажатлари ва солиқларни манипуляция қилишни ўз ичига олади.

Маҳаллий олимлардан М.Т.Асқарова, “фискал сиёсат - бу иқтисодиётга таъсир қилиш учун давлат харажатлари ва солиқлардан фойдаланиш. Давлатлар одатда кучли ва барқарор ўсишни рағбатлантириш ва қашшоқликни камайтириш учун фискал сиёсатдан фойдаланадилар. Фискал сиёсатнинг роли ва мақсадлари иқтисодий турғунлик ҳолатида ҳукуматлар томонидан молиявий тизимларни қўллаб-қувватлаш, иқтисодий ўсишни рағбатлантириш ва турғунликни заиф гуруҳларга таъсирини юмшатишда асосий инструмент сифатида фойдаланиши муҳим аҳамият касб этади¹¹.

Давлатнинг асосий вазифаларидан бири иқтисодиётни барқарорлаштириш хисобланади. Бундай барқарорлаштиришга монетар сиёсат воситалари қатори фискал сиёсат орқали ҳам эришилади. Фискал сиёсат шунингдек, бюджет-солиқ сиёсати деб ҳам айтилади. Бюджет-солиқ сиёсати деганда ноинфляцион ЯИМ ишлаб чиқариш шароитида иқтисодиётда тўлиқ бандлиликни, тўлов балансининг мувозанатини ва иқтисодий ўсишни таъминлашга қаратилган давлат харажатлари ва солиқларини ўзгартиришни ўз ичига олган чора тадбирлар тушунилади¹².

“Иқтисодиёт назарияси” дарслигида, профессор Ш.Ш.Шодмонов – “Давлат фискал сиёсати - бу давлат бюджети даромадлари ва харажатлари таркибий қисмини ўзгартириш орқали миллий иқтисодиётга таъсир қилишни

⁷ Курбонов, М. (2020). Зарубежный опыт эффективного использования финансовых ресурсов государственных целевых фондов. Экономика И Образование, 1(5), 163–166. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4823

⁸ Современный экономический словарь / под ред. Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 125 с.

⁹ Qurbonov Muxiddin Abdullaevich. (2023). xufiyona iqtisodiyot sharoitida nazorat o'rganlari faolyatini yana takomilashtirish. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali, 21 (1), 221–231. <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2880> dan olindi

¹⁰ Зюляев Н.А. Макроэкономика: продвинутый уровень. / Н.А. Зюляев; Поволжский государственный технологический университет.- Йошкар-Ола: ПГТУ, 2015. - 168 с.

¹¹ М.Т. Асқарова. Фискал сиёсат. Ўқув қўлланма -Т.: «Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи» 2022, 270 бет

¹² Ахмедов Д. К., Ишмухамедов А.Э., Жумаев К.Х. Макроиктисодиёт. Дарслик - Т.: ТДИУ, 2004, 240 бет

англатади”¹³деб таъкидлаган.¹⁴

Фискал сиёсат, бир томондан, иқтисодиётнинг таназзул даврида давлат сарфларини ошириш ёки солиқларни пасайтириш орқали хўжалик ҳаётини рағбатлантиришни, бошқа томондан эса, иқтисодий ривожланишнинг юқори даржасида давлат сарфларини қисқартариш ёки солиқларни кўпайтириш орқали юз бериши мумкин бўлган инфляция ва ишсизликнинг олдини олишни кузда тутади.¹⁵

Юқоридагилардан адабиётлар шарҳидан келиб чиқиб, фикримизча “фискал сиёсат” тушунчасига қуйидаги таърифни киритишимиз мақсадга мувофиқ. Фискал сиёсат-давлат фаолиятини молиявий қўллаб-қувватлаш, давлат даромадлари ва харажатларини муайян иқтисодий ва ижтимоий мақсадлар учун тартибга солишга қаратилган чора-тадбирлар тизимини ўз ичига олувчи молиявий сиёсатнинг ажралмас қисми. Фискал сиёсат – инфляция ва ишсизликни олидин олишда давлат харажатлари ва солиқлардан фойдаланиш орқали миллий иқтисодиётга таъсир кўрсатиш механизмидир¹⁶.

Давлатлар иқтисодиётга таъсир ўтказишга интилганда иккита асосий дастак пул-кредит сиёсати ва фискал сиёсатдан фойдаланади¹⁷. Фискал сиёсатнинг асосий дастакларига солиқлар, трансферлар, товарлар ва хизматларни давлат хариди ҳисобланади¹⁸.

Давлатнинг фискал сиёсатида тўланадиган солиқлар миқдори катта аҳамиятга эга. Шунинг учун ишлаб чиқариш корхоналари тўлайдиган солиқлар таркибини қараб чиқамиз. Корхоналар учун солиқлари қандай манбалардан тўлашни билиш лозимлиги таъкидланган¹⁹.

Дарҳақиқат корхоналар молиявий фаолиятига бевосита солиқлар таъсир кўрсатиб, солиқ юки даражаси билан белгиланади. Солиқлар тўланадиган манбаларга кўра, қуйидаги гуруҳларга бўлинади:²⁰

1) харажатлари маҳсулот таннархига киритиладиган солиқлар: ер солиғи, автомобил йўллардан фойдаланганлик учун тўланадиган солиқ, автотранспорт фоситаларини олиб кирганлик ва олиб чиқганлик учун йиғим.

¹³ Шодмонов Ш.Ш., Рахматов М. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик.– Т.: Замин нашр, 2021. – 856 б.

¹⁴ Курбонов, М. (2020). Зарубежный опыт эффективного использования финансовых ресурсов государственных целевых фондов. Экономика И Образование, 1(5), 163–166. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4823

¹⁵ Qurbonov Muxiddin Abdullaevich. (2023). xufiyona iktisodiyot sharoitida davlat moliyaviy nazorati va uni takomillashtirish yo'nalishlari. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali , 21 (1), 248–259. <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2882> dan olindi

¹⁶ Муаллиф томонидан тадқиқотлар натижасида ишлаб чиқиқлди

¹⁷ Матвеева Т. Ю. 4.1 Цели и инструменты фискальной политики // Макроэкономика. — Изд. дом Высшей школы экономики, 2019. — С.439 с.

¹⁸ David N. Weil. «Fiscal Policy» (англ.) // The Concise Encyclopedia of Economics

¹⁹ Н.М.Махмудов, А.Б.Шакаров. Макроиктисодиёт. Дарслик - Т.: «Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи» 2022, 454 бет.

²⁰ Muxiddin Abdullaevich Qurbonov, & Ergashev Uyg'un Jabborovich. (2023). kameral soliq tekshiruvda inson omilini kamaytirishda smart texnologiyalardan foydalanish istiqbollari. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali , 21 (1), 260–268. <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2883> dan olindi

2) харажатлари маҳсулотларни сотишдан тушадиган тушумлар таркибига киритиладиган солиқларга - ҚҚС, акциз солиғи, айланмадан олинадиган солиқ ва божхона тўловлари.

3) харажатлари молиявий натижаларга қўшиладаган солиқлар: фойда солиғи, жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи, ижтимоий солиқ, мол-мулк солиғи.

4) харажатлари корхона ихтиёрида қоладиган фойдадан қопланадиган солиқлар: айрим товарларни сотиш ҳуқуқи учун лицензиялар йиғими, биржа амалга оширган ишлар учун йиғимлар.

Маълумки, солиқлар давлатнинг молиявий ресурслари ва йиллик бюджетини шакллантиришнинг асосий манбаси ҳисобланади. Бюджетнинг асосий қисмини эса солиқлар ташкил этади. Давлатнинг асосий функциялари (таълим, тиббиёт, муҳофаа, жамоат тартибини таъминлаш, давлат аппаратини таъминлаш ва х.к.) йиғилган солиқлар ҳисобига бажарилади.

Янги Конституциянинг **63-моддасига** мувофиқ, “Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва йиғимларни тўлаши шарт. Солиқ ва йиғимлар адолатли бўлиши ҳамда фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини амалга оширишига тўсқинлик қилмаслиги керак”лиги белгиланди. Шу билан бирга, давлат ҳам фуқаролар учун ортиқча ва оғир бўлган солиқлар ёки бошқа йиғимларни жорий этмаслиги бўйича кафолат бериши, бу кафолат эса қонун билан мустақамланиши муҳим аҳамият касб этади. **Давлат Конституцияда инсон ҳамда фуқаронинг ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатламоқда.**

Демак, давлат солиқларни жорий қилиш ва ундиришда солиқ солишнинг адолатлилик, мажбурийлик, аниқлик ва солиқ органларининг солиқ тўловчилар билан ҳамкорлиги, солиқ тизимининг ягоналиги, ошкоралик ва солиқ тўловчининг ҳақлиги презумпцияси принципларига асосланиши лозим. Солиқ кодекси ва солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг қоидалари Конституцияга зид бўлиши мумкин эмас.²¹

Таъкидлаш жоизки, бюджет-солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари сифатида охириги йилларда тадбиркорлар тўлайдиган солиқ турлари сони қисқартирилди, аҳолига, бизнесга солиқ имтиёзлари қўлланилди. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи ставкаси тушурилиб 12 фоиз миқдорда белгиланиб, ҚҚС ставкаси 20 фоиздан 12 фоизга пасайтирилди. Хусусан, 2020 йилдан жорий қилинган янги таҳрирдаги Солиқ кодексига мувофиқ, 13 та турдаги солиқлар турлари 4 тага қисқартирилиб 9 тага камайтирилди.

Солиқлар ҳар қандай давлат шаклланишининг асосий молиявий манбаси ҳисобланади. Солиқлар – бу давлат ва солиқ тўловчилар ўртасидаги молиявий муносабатларни тартибга солувчи муҳим воситаси ҳисобланади. Солиқ

²¹ Qurbonov Muxiddin Abdullaevich. (2023). xufiyona iktisodiyotda eksport-importni soliqqa tortish tartibi. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali , 21 (1), 176–181. <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2875> dan olindi

механизми солиқ ҳуқуқи ва солиққа тортишни бошқариш асосларига таянган ҳолда солиқ муносабатларини тартибга солиди²².

Миллий иқтисодий жадвал ривожлантириш ва юқори ўсиш суръатларини таъминлаш шароитида 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида “Макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, давлат бюджети тақчиллигини қисқартириш, давлат бюджети даромадларидан самарали фойдаланиш, хусусий тадбиркорлик ривожлантириш, солиқ юқини камайтириш ва солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш, 2026 йил бориб тадбиркорлик субъектларига солиқ юқламасини ялпи ички маҳсулотнинг 27,5 фоиздан 25 фоизи даражасига камайтириш²³” каби муҳим устувор вазифалар белгиланган.²⁴

Бундан ташқари, стратегияда фискал сиёсатнинг қуйидаги устувор вазифалар белгиланган: -бюджет сиёсатининг **ижтимоий йўналтирилганлигини**, жумладан, соғлиқни сақлаш, таълим ва ижтимоий ҳимояни ривожлантиришни таъминлаш; йиллик бюджетни шакллантиришда **“Натижага йўналтирилган бюджет”** тизимини босқичма-босқич тўлақонли жорий этиш; фискал сиёсатнинг **узоқ муддатли барқарорлигини** таъминлаш, бунда биринчи навбатда давлат қарзининг ялпи ички маҳсулотга нисбатан 60 фоизлик макроиқтисодий хавфсиз даражадан ошиб кетмаслиги ва бюджет тақчиллигининг 3 фоизлик чекловлари бўйича киритилган фискал қоидаларга қатъий амал қилиш ва х.к.²⁵

Хулоса

-Бюджет очиқлигини янада ошириш, бюджет маблағлари сарфланишида жамоатчилик назоратини кучайтиришни таъминлаш мақсадида аҳолининг бюджет маблағларини тақсимлаш жараёнидаги фаол иштирокини янада кенгайтириш;

-Бюджет даромадлари ва харажатлари самарадорлигини ва натижадорлигини таъминлаш, шунингдек бюджет тақчиллиги фарқини қисқартириш.

-Хорижий мамлакатлар тажрибасига кўра “Яшил бюджет” тамойилларини босқичма-босқич жорий қилиш;

-“Фискал сиёсат” тушунчасига оид ягона таърифни ишлаб чиқиш ҳамда Ўзбекистон Республикасининг солиқ ва бюджет кодексига киритиш.

²² Майбуrow И.А. и др.. Теория и история налогообложения. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: — 422 с.. 2011

²³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли Фармони. – www.lex.uz

²⁴ Qurbonov Muxiddin Abdullaevich. (2023). davlat xaridlari jarayonlarini tashkil etishi va boshqarishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarni takomillashtirish. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali, 16(1), 170–177. <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2715> dan olindi

²⁵ Pardaev Fayzulla Gaffarovich, & Muxiddin Abdullaevich Qurbonov. (2023). istiqbolda qo'shilgan qiymat solig'i xisobini yuritishda avtomatlashtirilgan dashbordlardan samarali foydalanish. Jahon ilmiy tadqiqot jurnali, 21 (1), 189–196. <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2877> dan olindi

Янги тараққийёт стратегиясига мувофиқ, бюджет даромадлари ва ҳаражатларини самарадорлигини таъминлаш, бюджет тақчиллигини камайтириш, солиқ юкини камайтириш ва солиқ маъмуриятчилигини шафоқфлигини ошириш ва кўшимча солиқ базасини кенгайтириш орқали солиқ тушумларини ошириш мамлакат фискал ва бюджет-солиқ сиёсатининг асосий вазифаси ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА БЮДЖЕТ НАЗОРАТИНИНГ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 197–210. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2878>
2. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА НАЗОРАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. World Scientific Research Journal, 21(1), 221–231. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2880>
3. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 248–259. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2882>
4. Мухиддин Абдуллаевич Қурбонов, & Эргашев Уйғун Жабборович. (2023). КАМЕРАЛ СОЛИҚ ТЕКШИРУВИДА ИНСОН ОМИЛИНИ КАМАЙТИРИШДА СМАРТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 260–268. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2883>
5. Курбонов, М. (2020). Зарубежный опыт эффективного использования финансовых ресурсов государственных целевых фондов. Экономика И Образование, 1(5), 163–166. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4823
6. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТДА ЭКСПОРТ-ИМПОРТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ ТАРТИБИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 176–181. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2875>
7. Пардаев Файзулла Ғаффарович, & Мухиддин Абдуллаевич Қурбонов. (2023). ИСТИҚБОЛДА ҚЎШИЛГАН ҚИЙМАТ СОЛИҒИ ХИСОБИНИ ЮРИТИШДА АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН ДАШБОРДЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ. World Scientific Research Journal, 21(1), 189–196. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2877>
8. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТНИ КАМАЙТИРИШДА ЭКСПОРТ-ИМПОРТ ОПЕРАЦИЯЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ. World Scientific Research Journal,

- 21(1), 269–275. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2884>
9. Қурбонов Муҳиддин Абдуллаевич. (2023). ХУФИЁНА ИҚТИСОДИЁТГА КУРАШИШ ЖАРАЁНИДА БЮДЖЕТ ИНТИЗОМИНИ МУСТАҲКАМЛАШНИНГ ЗАРУРЛИГИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 153–165. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2873>
 10. Файзиев, Ф. А. (2023). ЎЗБЕКИСТОНДА ЎЗИНИ ЎЗИ БАНД ҚИЛИШ: РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ВА СОЛИҚ ТИЗИМИДАГИ ЎРНИ. Gospodarka i Innowacje., 42, 426-434. https://gospodarkainnowacje.pl/index.php/issue_view_32/article/view/2099
 11. Файзиев Фаррух Абдуллахожаевич. (2023). КЎЧМАС МУЛКНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 232–247. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2881>
 12. Klichev, V. (2014). Бошқарув ҳисобида баҳо шакллантиришни такомиллаштириш масалалари. Молия, 2014(5), 10–15. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10522860>
 13. Қличев, Б. (2022). Истеъмолчи манфаатлари асосида маҳсулотга баҳо шакллантириш масалалари таҳлили. Iqtisodiyot: tahlillar va prognozlar, 4 (20)-сон, 170-175.
 14. Тулаев Мирзакул Саламович. (2023). КОРХОНАЛАРНИНГ МОЛИЯВИЙ ФАОЛИЯТИНИ ТАШҚИ АУДИТОРЛАР ТОМОНИДАН ТЕКШИРИШ МАСАЛАЛАРИ . World Scientific Research Journal, 16(1), 252–258. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2724>
 15. Қличев, Б. (2021). Хўжалик юритувчи субъектларда ишбилармонлик фаоллиги таҳлили. Актуар молия ва бухгалтерия ҳисоби, 1 (3)-сон, 1-9. Retrieved from <https://finance.tsue.uz/wp-content/uploads/2021/06/4.-Қличев-Б.pdf>
 16. Yakubov U. (2021). IMPROVEMENT OF ACCOUNTING AND METHODOLOGY IN ORGANIZATION OF JOINT VENTURES. Эконмока и бизнес: теория и практика.. 4-2 (74). ISSN 2411 0450.
 17. Қличев Бахтиёр Пардаевич. (2023). ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАРДА ОПЕРАЦИОН ЦИКЛ ТАҲЛИЛИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ МАСАЛАЛАРИ . World Scientific Research Journal, 16(1), 196–203. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2718>
 18. Yakubov U. (2022). MODELING THE ANALYSIS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY. Web of scientist: International scientific research journal ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 2
 19. Қличев, Б. (2021, ноябрь 19). Ички аудит хизмати фаолиятида иқтисодий таҳлилни такомиллаштириш масалалари. Рақамли иқтисодиёт шароитида солиқ маъмуриятчилиги ва халқаро солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш. Халқаро конференция материаллари тўплами. Тошкент, Ўзбекистон. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10531234>
 20. Ibragimov G. (2022). Digitalization of the economy of Uzbekistan: experience and prospects. International Journal of Research in Economics and Social

- Sciences (IJRESS), 12(05), 102-109. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRESS10-May2022.pdf>
21. Tulaev, M. (2021). МҲҲС БҲЙИЧА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ: ТАЙЁРЛАШ ВА АВТОМАТЛАШТИРИШ. Архив научных исследований.
 22. Қличев, Б. (2021). Инновацион фаолиятда асосий воситалар таҳлилини ташкил этиш масалалари. Инновацион иқтисодиёт: муаммолар, таҳлил ва ривожланиш истиқболлари. Қарши, Ўзбекистон. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10531216>
 23. Sultanov, M. (2023). Features of Dividend Allocation and Taxation in Investment Funds of Uzbekistan. Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN, 2249(0892).
 24. Қличев, Б. (2021, сентябрь 30). Мехнат мотивациясида моддий рағбатлантириш таҳлили. Молия-банк тизимида илм-фан, таълимнинг инновацион инфратузилмасини шакллантириш ва ривожлантиришда тошкент молия институтининг ўрни. Конференция материаллари тўплами, Тошкент, Ўзбекистон. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10531256>
 25. Tulaev, M. (2019). Финансовая отчетность: на пути соответствия национальным и международным стандартам. Архив научных исследований, 1(1). извлечено от <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/723>
 26. Pardayevich, K. B. (2023). Analysis of the Maximum Volume of Production in Cement Production Enterprises in Uzbekistan. International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development, 5(6), 1-8. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJEFSD/article/view/4460>
 27. Tulayev M., Axmedov A. (2023). Balansning tarkibiy tuzilishi va unga ta'sir etuvchi omillar. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 8, 71-77
 28. Ибрагимов, Г. А. (2023). ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ВОПРОСЫ БЕЗОПАСНОСТИ. Gospodarka i Innowacje., 68-73.
 29. Ibragimov, G. A. (2021). Business Analysis In The Digital Economy. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 12(7), 4543–4549.
 30. Tulayev M. (2023). Moliyaviy hisobotning halqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot: tayyorlash va avtomatlashtirish. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 6, 134 -138.
 31. Samadova Nargiza Rasulovna. (2022). ANALYSIS OF INDICATORS REPRESENTING THE ECONOMIC POTENTIAL OF ECONOMIC ENTITIES AND ITS DISTINCTIVE FEATURES. European Journal of Research Development and Sustainability, 3(11), 108-111. Retrieved from <https://www.scholarzest.com/index.php/ejrds/article/view/2960>
 32. Султанов Махмуд Ахмедович. (2023). ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИДА ДИВИДЕНД СИЁСАТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ. World Scientific Research Journal, 16(1), 163–169. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2714>
 33. Якубов, У. (2023). КОРХОНАНИНГ ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТИНИ КОМПЛЕКС ТАҲЛИЛИ. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук, 3(4), 132–139. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/EJLFAS/article/view/12603>.

34. Ibragimov G. (2022). Introduction of digital solutions to the economy of Uzbekistan: problems and solutions. International Journal of Research in IT and Management (IJRIM), 12(9), 34-39. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRIM2Sep22-Uzb-1.pdf>
35. Ibragimov G. (2022). Keeping records of imported goods while improving customs administration in Uzbekistan. International Journal of Research in Finance and Marketing (IJRFM), 12(11), 30-34. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRFM3Nov22-Uzb.pdf>
36. Қличев Бахтиёр Пардаевич. (2023). ОПЕРАЦИОН ФАОЛИЯТ НАТИЖАЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР ТАҲЛИЛИ. World Scientific Research Journal, 21(1), 182–188. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2876>
37. Nargiza Samadova. (2023). INFORMATION SOURCES OF ECONOMIC COMPETENCE ANALYSIS OF ECONOMIC SUBJECTS AND THEIR CLASSIFICATION. Academia Repository, 4(12), 278–283. Retrieved from <https://academiarepo.org/index.php/1/article/view/290>
38. Tulaev, M. (2020). Учет корпоративных облигаций. Архив научных исследований, 1(25). извлечено от
<https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/2783>
39. Ibragimov, G., & Yakubov, U. (2015). Agricultural Development in Uzbekistan. SCIENTIFIC ENQUIRY IN THE CONTEMPORARY WORLD: THEORETICAL BASICS AND INNOVATIVE APPROACH, 74. Retrieved from https://bmpubgroup.com/assets/1_26_4_1.pdf#page=75
40. Gayratjon Ibragimov Artikovich. (2022). GLOBAL DIGITALIZATION AND THE PLACE OF UZBEKISTAN. IV ФОРУМ «ЭКОНОМИКА В МЕНЯЮЩЕМСЯ МИРЕ» 2022 май КАЗАНЬ-ТАШКЕНТ), Казань-Ташкент. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6627529>
41. Ibragimov G. (2023). Problems of training financial analysts in the republic of Uzbekistan. International Journal of Research in Economics and Social Sciences (IJRESS), 13(06), 108-115. Retrieved from <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/IJRESS11June23-Uzb.pdf>
42. Sagdillayeva, Z. A. (2023). BUSINESS ANALYSIS IS A NEW DIRECTION OF ANALYTICAL WORK. Intent Research Scientific Journal, 2(6), 93-104.
43. Asanaliyeva, S. Z. (2022). ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE. 湖南大学学报 (自然科学版), 49(10). Retrieved from <https://johuns.net/index.php/publishing/454.pdf>
44. Yuldasheva Umida Asanaliyevna. (2023). TAX POTENTIAL AS AN INDICATOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION. European Journal of Emerging Technology and Discoveries, 1(8), 41–45. Retrieved from <https://europeanscience.org/index.php/1/article/view/305>
45. М.Ю.Рахимов. (2023). МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ ТАҲЛИЛИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР. World Scientific Research Journal, 21(1), 211–220. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2879>
46. Yuldasheva Umida Asanaliyevna. (2023). THEORETICAL APPROACHES TO THE CONCEPT OF "TAX POTENTIAL" AND METHODS OF ITS

- ASSESSMENT. European Journal of Emerging Technology and Discoveries, 1(8), 21–25. Retrieved from <https://europeanscience.org/index.php/1/article/view/302>
47. Yakubov Ulugbek. (2023). ISSUES OF ASSESSING THE JOINT ACTIVITY OF BUSINESS ENTITIES. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 14, 57–61. Retrieved from <https://ajird.journalspark.org/index.php/ajird/article/view/557>.
48. Нурманов, У. А. (2022). ИҚТИСОДИЁТНИ ГЛОБАЛЛАШУ ШАРОИТИДА ЖОРИЙ АКТИВЛАР ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. "Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 4(6). Retrieved from <http://interjournal.uz/index.php/journals/article/view/82>
49. Нурманов, У. А. (2022). ХЎЖАЛИК СУБЪЕКТЛАРИДА ЖОРИЙ АКТИВЛАР ВА УЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИЙ КЎРСАТКИЧЛАРИ. Журнал Инновации в Экономике, 5(2). Retrieved from <https://tadqiqot.uz/index.php/economy/article/view/4757>
50. Рахимов М.Ю. Иқтисодиёт субъектлари молиявий ҳолатининг таҳлили. Ўқув қўлланма.-Т.; "Iqtisod-Moliya", 2013. -390 б.